

УДК 316.74:323.17

DOI: [https://doi.org/10.17721/UCS.2024.1\(14\).06](https://doi.org/10.17721/UCS.2024.1(14).06)Ірина КРАВЕЦЬ, асп.
ORCID ID: 0000-0003-2288-7266
email: irakrav2018@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

АКТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ "КУЛЬТУРНИЙ ГЕНОЦИД"

Вступ. В умовах зростання злочинів культурного геноциду й відсутності легітимної міжнародної політики щодо запобігання йому та покарання за нього актуалізується проблема його дослідження, а також переосмислення поняття "геноцид" загалом. Метою дослідження є аналіз актуальних підходів до визначення поняття "культурний геноцид" на основі первинної соціокультурної концепції "геноциду".

Методи. У роботі використано теоретичні методи дослідження, такі як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, а також структурно-логічний і контекстуальний методи.

Результати. Проаналізовано основні причини звернення уваги світової спільноти на вивчення феномену "культурний геноцид". Розглянуто вектори сучасного дослідження практик культурного геноциду. З'ясовано, що в основі новітніх напрацювань щодо геноцидних практик лежить теорія Рафаеля Лемкіна. Досліджено особливості розвитку концепції геноциду Рафаеля Лемкіна, починаючи з пропозиції термінів "акт варварства" та "акт вандалізму" до впровадження нового поняття "геноцид". Розглянуто характерні риси геноциду як спрямованої на знищення національної групи кампанії, а також ключові його фази: руйнування національного патерну пригнобленої групи та нав'язування національного патерну гнобителя. Визначено техніки геноциду за теорією Рафаеля Лемкіна, серед яких особливо увагу звернено саме на культурну як первинний вияв культурного геноциду. Проаналізовано наявні новітні підходи до розширення змісту поняття "геноцид" з урахуванням сучасних практик культурного геноциду (біологічна, фізична й культурна компоненти) та введення нового юридичного терміна "культурний геноцид".

Висновки. Отже, дефініція "геноциду", прописана в міжнародних нормативно-правових документах, зокрема в Конвенції про запобігання злочину геноциду й покарання за нього, не відтворює всіх складників і виявів геноциду, прописаних у його первинній соціокультурній концепції Рафаеля Лемкіна. Така невідповідність створює нові культурні й правові колізії в межах міжнародного простору, унаслідок чого виникає потреба пошуку актуальних варіантів розуміння й тлумачення понять "геноцид" і "культурний геноцид" зокрема.

Ключові слова: геноцид, міжнародний злочин, культурний патерн, національна ідентичність, етнос, нація, культурна політика.

Вступ

Сучасному полю культурологічних досліджень властива актуалізація вивчення поняття "культурний геноцид". Така зацікавленість цією тематикою пов'язана з низкою причин. Передусім з негативною динамікою зростання самих практик геноциду в міжнародній спільноті. За останні декілька десятиліть випадки систематичного поглинання чи знищення культурного спадку й культурної ідентичності національних та/або етнічних груп траплялися щонайменше в п'яти державах (Руанда, Камбоджа, Боснія та Герцеговина, Ізраїль і Палестина тощо). Зрештою, вони тривають і сьогодні, адже під час повномасштабного вторгнення на територію України російська країна-агресорка щоденно здійснює акти культурного геноциду, серед яких вивезення, знищення національного надбання, примусове зросійщення населення окупованих територій, винищення української інтелігенції тощо.

Додатковим чинником до зростання практик культурного геноциду є відсутність чіткої міжнародної політики щодо запобігання злочину культурного геноциду й покарання за нього, а також визнаного на інтернаціональному рівні юридичного терміна "культурний геноцид". Адже попри те, що автор і фундатор теорії геноциду, польський правник єврейського походження Рафаель Лемкін у своєму тлумаченні "злочину знищення національної групи" закладав як фізичну, так і культурну ліквідацію членів національної, етнічної, релігійної чи расової групи, до Конвенції про запобігання злочину геноциду й покарання за нього ввійшло вузьке визначення геноциду, що передбачає лише фізичне та/або біологічне знищення групи осіб (Convention..., 1948; Lemkin, 1944). У цьому контексті відповідно виникає проблема відсутності механізмів притягнення до відповідальності на міжнародному рівні за злочин культурного геноциду.

Особливо гостро це питання нині постає для українського суспільства, оскільки Україна як держава не має змоги вимагати покарання за знищення культурної спадщини країною-агресоркою, апелюючи до наявних інтернаціональних нормативно-правових актів.

Зрештою, спираючись на вищеописані передумови, можемо зробити висновок, що нині поняття "геноцид" загалом потребує контекстуалізації, тобто переосмислення відповідно до актуальних соціокультурних умов. Ще в 1944 році, пропонуючи світовій спільноті термін "геноцид", Рафаель Лемкін зазначав, що "нові концепції знищення націй вимагають нових термінів" (Lemkin, 1944). Відтак це стосується й сьогодні, адже сучасні практики геноциду, так само як і практики геноциду у ХХ столітті, не обмежуються винятково фізичним чи біологічним знищенням окремих груп. Тож дослідження й уживання нового терміна "культурний геноцид" на основі первинних концептуальних ідей Рафаеля Лемкіна набирає нових обертів.

Огляд літератури. Феномен "культурного геноциду" неодноразово ставав предметом наукових студій низки українських і зарубіжних фахівців різних сфер інтересів. Так, наприклад, дослідниця В. Бакальчук розглядала культурний геноцид, виходячи зі злочинів Російської Федерації на території України до та після початку повномасштабної війни (Бакальчук, 2022). Зокрема, авторка зверталася до теорії Рафаеля Лемкіна з метою аргументації російських злочинів як актів культурного геноциду. Американська науковиця А. Тімессен досліджувала культурний геноцид як потенційний юридичний термін у міжнародному праві (Tiemessen, 2023). Вона зауважувала, що дискусії щодо співвідношення термінів "геноцид" і "культурний геноцид" у правовому полі не припиняються, оскільки сучасні правники схильні геноцид визначати саме з позицій нормативно-правових

актів, тобто Конвенції про запобігання злочину геноциду і покарання за нього, яка, зі свого боку, тлумачить "геноцид" саме як фізичне знищення (Convention..., 1948). Відтак знищення культурної спадщини чи то національних культурних патернів є лише одним з інструментів руйнації спільноти за національною чи етнічною ознакою. Дослідниці Л. Білски та Р. Клагсбран аналізували "повернення" культурного геноциду в сучасний соціокультурний простір (Bilsky, & Klagsbrun, 2018). Авторки переконані, що за семантичним наповненням поняття геноцид у концепції Рафаеля Лемкіна є культурним. Тож далі у своїх напрацюваннях, спираючись на погляди польського юриста, вони зверталися до практик протидії культурному геноциду, передусім культурній реституції. Зрештою теоретичною основою для вивчення культурного геноциду вважають праці Рафаеля Лемкіна, тому в статті їх розглянемо ґрунтовніше.

Метою статті є аналітичний огляд актуальних підходів до визначення поняття "культурний геноцид" на основі первинної соціокультурної концепції "геноциду".

Методи

Обрана тема дослідження потребувала використання низки загальнонаукових і спеціальних теоретичних методів здобуття інформації, а також дотримання відповідних принципів наукових підходів. Зокрема методи аналізу й синтезу використані під час опрацювання нормативно-правових актів і сформованої джерельної бази роботи для визначення змісту поняття "геноцид". Метод порівняння допоміг зіставити погляди зарубіжних авторів на актуальне смислове наповнення терміна "геноцид", передусім через його розширення або ж упродовження в обіг терміна "культурний геноцид". Контекстуальний метод отримання інформації сприяв аналізу формування теорії геноциду Рафаеля Лемкіна у зв'язку з тогочасними соціокультурними передумовами. Структурно-логічний метод дослідження допоміг проаналізувати зародження ідеї нового злочину знищення національної групи в Рафаеля Лемкіна та з'ясувати підстави для її трансформації й зміни сенсів у сучасному тлумаченні геноциду. Дослідження побудоване відповідно до соціокультурного та компаративного підходів.

Результати

Поняття "геноцид" і соціокультурний підхід Рафаеля Лемкіна до його тлумачення

В основі сучасних досліджень геноциду й культурного геноциду зокрема лежить теорія автора й фундатора цього поняття Рафаеля Лемкіна. Тож, перш ніж переходити до огляду нових концепцій, доцільно проаналізувати ключові засади теорії геноциду польського науковця і юриста з акцентом на культурологічній природі походження самого феномену.

Варто розпочати з того, що формування концепції геноциду Рафаеля Лемкіна відбувалося поетапно. Уперше привернути увагу світової спільноти до нового злочину міжнародного масштабу – "винищення людських спільнот" – польському науковцю вдалося у 1933 році, коли він подав доповідь на 5-ту Міжнародну конференцію з уніфікації кримінального права в Мадриді (Lemkin, 1933). У своїх матеріалах Рафаель Лемкін порушував питання розширення списку злочинів проти права нації, оскільки, на той час, "поряд із піратством, підробкою монет, банкнот і цінних паперів, торгівлею рабами, жінками або дітьми, торгівлею наркотиками, трафіком нецензурних видань і умисним використанням будь-якого інструменту, здатного створити суспільну небезпеку (тероризм)", у міжнародному соціокультурному просторі активізувалися практики нового, особливо небезпечно-

го "безіменного" злочину (Lemkin, 1933). У цьому контексті йдеться про "акти ліквідації, спрямовані проти національних, етнічних, релігійних чи соціальних груп". Тоді, у 1933 році, Рафаель Лемкін запропонував їх класифікувати як "акти варварства" та "акти вандалізму". Такий поділ зумовлений відмінністю методів знищення окремих груп за етнічною, національною чи то расовою ознакою. Зокрема акти варварства передбачали заповнення окремим членам чи всій спільноті загалом фізичної та/або біологічної шкоди, тоді як акти вандалізму були орієнтовані на знищення спільноти шляхом руйнації її культурного надбання й результатів мистецьких практик. Так чи так, мета цих двох різних актів була однаковою – знищення конкретної групи. Цей факт заслуговує на окрему увагу, оскільки логіку тлумачення злочину "винищення людських спільнот" як актів заповнення фізичної та культурної шкоди Рафаель Лемкін продовжив у 1944 році, коли вперше представив термін "геноцид" (Lemkin, 1944).

Звернувшись до етимології слова "геноцид", можемо простежити зв'язки з такими категоріями, як *tyrannicide* (тирановбивство), *homicide* (вбивство) та *infanticide* (дітовбивство), адже Рафаель Лемкін використовував ці категорії за зразок. Самий же термін "геноцид" дослівно перекладається як "убивство роду або племені" і поєднує в собі давньогрецьке слово "genos" (рід, плем'я) та латинське слово "cide" (вбивство) (Lemkin, 1944). Зрештою створення нового слова "геноцид" для позначення старої практики в логіці її сучасного розвитку потребує належного обґрунтування. Тож Рафаель Лемкін у своїй праці "Правління держав Осі в окупованій Європі", напрацювання в якій є фактично продовженням його доповіді на мадридській конференції, зосередився на описі нової концепції й аргументації введення терміна в міжнародний юридичний обіг (Lemkin, 1944).

Насамперед варто зауважити, що польський дослідник визначав практики геноциду як "пропрацьований план дій, орієнтованих на знищення базових умов життя національних груп" (Lemkin, 1946). Такі кампанії переважно були розраховані на тривалі часові дистанції, крім тих випадків, коли йдеться про масові вбивства цілої спільноти. Геноцид як феномен завжди спрямований на знищення певної суспільної групи як цілісності. Відтак будь-які дії щодо окремих членів цієї групи спрямовані проти них через належність до цієї спільноти і аж ніяк не стосуються їхніх індивідуальних чи особистісних якостей. За словами Рафаеля Лемкіна, геноцид як сукупність певних протиправних актів має свої фази, зокрема "знищення національного патерну пригнобленої групи" та "насадження національного патерну гнобителя" (Lemkin, 1944). Нав'язування іншого культурного зразка стосується лише тієї частини пригнобленого населення, якій гнобителю дав право залишитися, або ж тієї окупованої й колонізованої гнобителем території, яка раніше належала пригнобленій групі.

Важливим внеском Рафаеля Лемкіна в розвиток теорії геноциду стала його класифікація інструментів здійснення геноциду. Науковець виокремив політичні, економічні, соціальні, фізичні, біологічні, культурні, релігійні та моральні техніки (Lemkin, 1944). Цей перелік є аргументованим свідченням того, що первинна ідея тлумачення злочину геноциду не обмежувалася лише фізичним та/або біологічним знищенням, як це розуміють сьогодні. Так, наприклад, аналізуючи окупаційні практики нацистської Німеччини під час Другої світової війни, до політичних методів геноциду польський дослідник єврейського походження відносив знищення уста-

лених адміністративних інститутів і насадження німецьких зразків, зміну імен і прізвищ представників пригнобленої групи відповідно до німецьких стандартів, позбавлення майнових прав членів пригнобленої групи і передача їх німецькому населенню, привілеювання населення німецького походження тощо. Соціальною технікою геноциду Р. Лемкін вважав руйнування усталених способів регуляції суспільних відносин пригнобленої групи і насадження німецьких патернів (наприклад, німецьке право). Економічні інструменти геноциду передбачали руйнацію фінансового забезпечення пригнобленої групи та чітку регламентацію сфер діяльності. Зрештою біологічні та фізичні техніки геноциду – ті аспекти, що на сьогодні ввійшли до Конвенції про запобігання злочину геноциду і покарання за нього (Convention..., 1948). У цьому контексті йдеться безпосередньо про масове знищення членів групи, створення умов, непридатних для належної життєдіяльності, політику депопуляції, харчову дискримінацію тощо. Водночас, продовжуючи свої міркування 1933 року й спираючись на запропонований тоді термін "акт вандалізму", Рафаель Лемкін назвав ще три невід'ємні інструментальні складники геноциду – культурний, моральний і релігійний. Саме ці три складники сьогодні розглядають у межах досліджень як "культурний геноцид". Вивезення і руйнація пам'яток культури, заборона на використання мови пригнобленої національної групи в усному, друкованому та будь-якому іншому форматі, знищення представників інтелігенції і заборона для членів пригнобленої групи здобуття будь-яких інших спеціальностей, крім робітничих, жорстка регламентація культурної і творчої діяльності, знищення представників духовенства, пропаганда вживання алкоголю, участі в азартних іграх тощо – це все дії, спрямовані на знищення культурної ідентичності й національної самосвідомості, підірив ментального здоров'я і зниження рівня опору представників пригнобленої національної, етнічної, соціальної чи расової групи. Ці акти, як і акти заподіяння фізичної шкоди членам пригнобленої групи, належать до практик геноциду. І на цьому Рафаель Лемкін не просто наголошував у своїх дослідженнях, а й прописував це в пропозиціях до Конвенції про запобігання злочину геноциду і покарання за нього, автором якої він є (Lemkin, 1945).

Однак у цьому контексті важливо додати, що написання й подальша ратифікація самої Конвенції відбувалися в період Холодної війни між Радянським Союзом і США, коли міжнародні відносини на політичній арені були достатньо напруженими (Weiss-Wendt, 2019). Тож Рафаель Лемкін, прагнучи понад усе винести термін "геноцид" на інтернаціональний рівень, під час роботи над документом Конвенції йшов на компроміси з державами-членами Організації Об'єднаних Націй (ООН). Так, наприклад, представників СРСР, Великої Британії та країн Латинської Америки в первинному варіанті нормативно-правового акта бентежила наявність "політичних груп". Відповідно до цього пункту, Конвенція передбачала б захист не лише національних, расових, етнічних чи релігійних груп, а й політичних (Weiss-Wendt, 2019). Проте згодом цей пункт був прибраний із чернетки Конвенції Рафаелем Лемкіним для уникнення можливих конфліктів із Радянським Союзом під час прийняття міжнародного нормативно-правового акта. Таких узгоджень і редагувань було чимало, тому до Конвенції про запобігання злочину геноциду й покарання за нього ввійшло вже редуковане визначення поняття "геноцид" – "дії, вчинені з наміром знищити, цілком чи частково, яку-небудь національну, етнічну, расову чи

релігійну групу як таку: убивство членів такої групи; заподіяння серйозних тілесних ушкоджень чи розумового розладу членам такої групи; навмисне створення для якої-небудь групи таких життєвих умов, що розраховані на повне чи часткове фізичне знищення її; заходи, розраховані на запобігання дітонародженню в середовищі такої групи; насильницька передача дітей з однієї людської групи в іншу" (Convention..., 1948).

Так чи так, дефініція терміна "геноцид", закладена в Конвенції, не цілком відповідає тим ключовим наративам, що лягли в основу формування всієї концепції цього злочину. Теорія Рафаеля Лемкіна містила досконалу аргументацію й тому, що поряд із пошуками нового слова для позначення злочину знищення національної групи, він аналізував уже наявні терміни й концепції. Наприклад, на початку 1940-х років в науковому полі активно використовували термін "денаціоналізація". Здебільшого його пов'язують зі знищенням національного зразка певної спільноти або ж групи. У цьому контексті можемо простежити аналогію з першою фазою "геноциду", яку визначив Рафаель Лемкін (Lemkin, 1944). Однак дослідник відзначив, що денаціоналізація не передбачає фізичного знищення і не завжди означає обов'язкове насадження іншого національного зразка. Поряд із цим терміном, Рафаель Лемкін аналізував ще дві категорії – "тероризм" і родові поняття, на кшталт "германізація", "мадяризація" тощо. Ще в 1933 році польський дослідник зазначав, що термін тероризм не підходить для позначення злочину винищення національних груп, оскільки він усе ж охоплює величезне різноманіття злочинів із різними цільовими орієнтирами (Lemkin, 1933). Щодо родових понять "германізація" та "мадяризація", то вони справді містять у собі дві фази, властиві геноциду, – знищення і насадження національного патерну. Однак такі типи політики не передбачають фізичного чи біологічного знищення, вони передусім орієнтовані на такі сфери життєдіяльності, як культурна, економічна і соціальна. Зрештою поняттям, подібним до "германізації" та "мадяризації", не властива наявність спільних компонент загальної категорії. Виходячи з цього, можемо підсумувати, що геноцид визначається як сукупність дій з метою фізичного й культурного знищення окремої національної групи. Тож ті тлумачення, що закладені в Конвенції, лише частково розкривають вияви злочину геноциду. На цій же основі в сучасному правовому й соціокультурному контекстах виникають ситуації з підміною понять, коли злочини геноциду не називають геноцидом і навпаки, адже те, що пропонує Конвенція під терміном "геноцид", в окремих випадках можна сприймати як тероризм. Відповідно до цих колізій сучасні науковці зі сфер права і культури зосереджують свою увагу на ще ґрунтовнішому дослідженні "геноциду" і "культурного геноциду" зокрема, про що йтиметься в роботі далі.

Новітні напрями дослідження поняття "культурний геноцид"

Прийняття й ратифікація Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього передбачали не лише визнання геноциду як міжнародного злочину, а й упровадження належних інструментів його превенції надалі. Певний час Конвенція як інтернаціональний нормативно-правовий акт справді виконувала свою функцію, однак уже в 1970-х роках стало зрозуміло, що наративи, закладені в Конвенції, не відповідають наявним практикам у соціокультурному просторі. У світовій історії з'являлося все більше прикладів не лише фізичного та/або біологічного знищення національних, етніч-

них, релігійних чи расових груп, а й їхньої культурної ліквідації також: геноциди в Камбоджі, Боснії та Герцеговині, Руанді, а також геноцидні практики Російської Федерації під час повномасштабного вторгнення на територію України. Так чи так, описані аспекти стали передумовою до нових досліджень у межах геноцидних студій і наукових пошуків щодо актуальних підходів до визначення термінів "геноцид" і "культурний геноцид".

Серед сучасних студій геноциду загалом й культурного геноциду зокрема простежуємо дві тенденції. Першій тенденції властиве прагнення науковців розширити визначення поняття "геноцид", додатково описавши інструменти культурного знищення національної групи відповідно до теорії фундатора поняття. Друга тенденція пов'язана зі створенням і впровадженням нового терміна – "культурний геноцид", подібно до напрацювань Рафаеля Лемкіна 1933 року ("акт варварства" та "акт вандалізму"). Так, наприклад, норвезький дослідник Антон Вайс-Вендт переконаний, що недосконалість Конвенції про запобігання злочину геноциду і покарання за нього як міжнародного нормативно-правового акта полягає в примітивованому тлумаченні терміна "геноцид" (Weiss-Wendt, 2019). Науковець стверджував, що помилкою Рафаеля Лемкіна як автора Конвенції була орієнтація лише на досягнення мети – прийняття і ратифікацію міжнародного нормативно-правового акта, однак інструменти, які він застосовував для отримання бажаного, були хибними. Намагаючись уникнути конфліктів і задовольнити вимоги всіх держав-членів ООН, польський юрист вносив чимало корективів у первинний варіант Конвенції, формуючи достатньо вузьке і схематичне бачення геноциду. Як зазначає Антон Вайс-Вендт, у деяких випадках задля ратифікації Конвенції Рафаель Лемкін хибно називав окремі злочини геноцидами (Weiss-Wendt, 2019). Це стало причиною того, що згодом була порушена певна семантична межа між різними видами злочинів і, як наслідок, підміна поняття. Тож на сьогодні одним з основних завдань, на думку Антона Вайса-Вендта, є переосмислення міжнародного визначення терміна "геноцид" відповідно до його ідейних засад і наявних у соціокультурному просторі практик. Очевидно, що Конвенція про запобігання злочину геноциду і покарання за нього мусить мати офіційний і конструктивний вигляд, тому не може фактично дослівно повторювати напрацювання та ідеї Рафаеля Лемкіна. Однак додати до визначення "геноциду" окремі його вияви, що не були раніше вказані, варто і навіть необхідно. Дослідник П. Гавіра Діаз у своїх наукових розвідках також повертався до походження терміна "геноцид" (Gavira Díaz, 2022). Зокрема він наголошував на тому, що дефініція геноциду в Конвенції не відтворює всіх можливих форм злочину, прописаних раніше Рафаелем Лемкіном. Тож, аналізуючи сучасні практики саме "культурного геноциду", П. Гавіра Діаз довів потребу в деконструкції усталеного визначення поняття геноциду. Автор запропонував до вже наявних у Конвенції форм геноциду (біологічної та фізичної) додати культурну. У такий спосіб тривимірну структуру геноциду, на думку дослідника, буде визнано на міжнародному рівні.

Натомість сербський науковець К. Лекіч поняття "культурний геноцид" відокремлював від загального поняття "геноцид" (Lekić, 2022). Автор зауважив, що доки культурний геноцид не є визнаним на міжнародному рівні, його вияви і наслідки залишаються "непомітними" для світової спільноти, унаслідок чого гинуть цілі етноси. Особливу небезпеку культурного геноциду К. Лекіч убачав у можливості його здійснення в будь-який істо-

ричний момент: під час війни, під час фізичного геноциду і навіть у мирний час. Схожої думки дотримується К. Чаухан (Chauhan, 2023, p. 78). У своїх роботах дослідниця аргументувала важливість внесення терміна "культурний геноцид" до міжнародних нормативно-правових актів. Вона зазначала, зокрема, що вияви насильства, які містять культурний геноцид, здійснюють значний вплив на саму суть людини, адже інструменти культурного геноциду передбачають руйнацію самої ідентичності особистості. Відтак після культурного геноциду від пригнобленого населення залишається лише "оболонка", натомість внутрішні переконання і принципи просто зникають.

Зрештою дискусії навколо подальшого існування й упровадження терміна "культурний геноцид" тривають. Чимало дослідників апелюють до міжнародних нормативно-правових актів, що передбачають захист культурної спадщини і покарання за її знищення (Motta, 2021). Однак не варто забувати, що культурний геноцид спрямований на знищення не лише матеріальних культурних цінностей, а й нематеріальних також, тому від упровадження цього терміна в інтернаціональну нормативно-правову базу залежить культурне і духовне існування не одного сучасного етносу.

Дискусія і висновки

Отже, у процесі дослідження з'ясовано, що проблема тлумачення геноциду і його контекстуалізація відповідно до сучасних практик геноциду посідає чільне місце в наукових розвідках як українських, так і зарубіжних авторів. Спираючись на формування поняття "геноцид" у теорії Рафаеля Лемкіна в логіці історико-культурного розвитку та його оригінальну концептуальну ідею, ми виявили соціокультурну природу явища геноцид, а також її актуалізацію в сьогоденні практиках культурного геноциду. Проаналізовано також погляди науковців на невідповідність визначення терміна "геноцид" у Конвенції про запобігання злочину геноциду і покарання за нього первинній концепції Рафаеля Лемкіна, на основі чого виокремлено два новітні напрями досліджень: доповнення терміна "геноцид" у міжнародному розумінні культурною компонентою або ж упровадження нового юридичного терміна "культурний геноцид". Перспективи подальших студій полягають у застосуванні отриманих даних під час компаративних досліджень культурного геноциду.

Список використаних джерел

- Бакальчук, В. (2022, 25 серпня). *Культурний геноцид як складова частина міжнародного злочину РФ в Україні*. Національний інститут стратегічних досліджень. <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/kulturnyyu-henotsyd-yak-skladova-chastyina-mizhnarodnoho-zlochynu-rf-v>
- Вайс-Вендт, А. (2019, 28 жовтня). *Рафаель Лемкін та популярний дискурс про геноцид*. Спільне.Commons. <https://commons.com.ua/en/rafael-lemkin-ta-formuvannya-diskursu-pro-genocid/>
- Bilsky, L., & Klagsbrun, R. (2018). The return of cultural genocide? *European Journal of International Law*, 29(2), 373–396. <https://doi.org/10.1093/ejil/chy025>
- Chauhan, K. (2023). Rethinking the concept of cultural genocide under international law. In F. Jacob, & K.S. Todzi (Eds.), *Genocidal violence concepts, forms, impact* (pp. 61–82). De Gruyter Oldenbourg.
- Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*. (1948). United Nations General Assembly Resolution 180 (II). <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/genocide-conv-1948?activeTab=undefined>
- Gavira Díaz, P. (2022). The physical, biological and cultural dimensions of genocide: An expansive interpretation of the crime? *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, 21(1), 111–151. <https://doi.org/10.53779/CNWQ2236>
- Lekić, K. (2022). Cultural genocide: Definition, characteristics, hazards. *Megatrend Review*, 19(3), 427–439. <https://doi.org/10.5937/MegRev2203427L>
- Lemkin, R. (1933). Acts constituting a general (transnational) danger considered as offences against the law of nations. In *Additional explications to the special report presented to the 5th conference for the unification of*

penal law in Madrid. <http://www.preventgenocide.org/lemkin/madrid1933-english.htm>

Lemkin, R. (1944). Chapter IX: Genocide. In *Axis rule in occupied Europe: Laws of occupation – analysis of government – proposals for redress* (pp. 79–95). Carnegie Endowment for International Peace.

Lemkin, R. (1946). Genocide. *American Scholar*, 15(2), 227–230. <http://www.preventgenocide.org/lemkin/americanscholar1946.htm>

Lemkin, R. (1945). Genocide – a modern crime. *Free World*, 4, 39–43. <http://www.preventgenocide.org/lemkin/freeworld1945.htm>

Motta, G. (2021). Cultural genocide. An open debate. In B. Romiti, & A. Folliero (Eds.), *The safety and security of cultural heritage in zones of war or instability* (p. 8–14). IOS Press.

Tiemessen, A. (2023, September 20). *Cultural genocide in law and politics*. Oxford Research Encyclopedia of International Studies. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190846626.013.762>

References

Bakalchuk, V. (2022, August 25). *Cultural genocide as international crime committed by the Russian Federation in Ukraine*. National Institute for Strategic Studies [in Ukrainian]. <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/kulturny-henotsyd-yak-skladova-chastyna-mizhnarodnoho-zlochynu-rf-v>

Weiss-Wendt, A. (2019, October 28). *When the end justifies the means: Raphaël Lemkin and the shaping of a popular discourse on genocide*. Spine. Common [in Ukrainian]. <https://commons.com.ua/en/rafael-lemkin-ta-formuvannya-diskursu-pro-genocid/>

Bilsky, L., & Klagsbrun, R. (2018). The return of cultural genocide? *European Journal of International Law*, 29(2), 373–396. <https://doi.org/10.1093/ejil/chy025>.

Chauhan, K. (2023). Rethinking the concept of cultural genocide under international law. In F. Jacob, & K.S. Todzi (Eds.), *Genocidal violence concepts, forms, impact* (pp. 61–82). De Gruyter Oldenbourg.

Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. (1948). United Nations General Assembly Resolution 180 (II). <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/genocide-conv-1948?activeTab=undefined>

Gavira Diaz, P. (2022). The physical, biological and cultural dimensions of genocide: An expansive interpretation of the crime? *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, 21(1), 111–151. <https://doi.org/10.53779/CNWQ2236>.

Lekić, K. (2022). Cultural genocide: Definition, characteristics, hazards. *Megatrend Review*, 19(3), 427–439. <https://doi.org/10.5937/MegRev2203427L>

Lemkin, R. (1933). Acts constituting a general (transnational) danger considered as offences against the law of nations. In *Additional explanations to the special report presented to the 5th conference for the unification of penal law in Madrid*. <http://www.preventgenocide.org/lemkin/madrid1933-english.htm>

Lemkin, R. (1944). Chapter IX: Genocide. In *Axis rule in occupied Europe: Laws of occupation – analysis of government – proposals for redress* (pp. 79–95). Carnegie Endowment for International Peace.

Lemkin, R. (1946). Genocide. *American Scholar*, 15(2), 227–230. <http://www.preventgenocide.org/lemkin/americanscholar1946.htm>

Lemkin, R. (1945). Genocide – a modern crime. *Free World*, 4, 39–43. <http://www.preventgenocide.org/lemkin/freeworld1945.htm>

Motta, G. (2021). Cultural genocide. An open debate. In B. Romiti, & A. Folliero (Eds.), *The safety and security of cultural heritage in zones of war or instability* (p. 8–14). IOS Press.

Tiemessen, A. (2023, September 20). *Cultural genocide in law and politics*. Oxford Research Encyclopedia of International Studies. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190846626.013.762>

Отримано редакцією журналу / Received: 31.03.24

Прорецензовано / Revised: 20.04.24

Схвалено до друку / Accepted: 22.04.24

Iryna KRAVETS, PhD Student
ORCID ID: 0000-0003-2288-7266
e-mail: irakrav2018@gmail.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

CURRENT APPROACHES TO THE "CULTURAL GENOCIDE" CONCEPTUALIZATION

Background. In the context of increasing the amount and range of cultural genocide crimes and the absence of a legitimate international policy for its prevention and punishment, require of its research, as well as the rethinking of the concept of "genocide" in general, is being actualized. Accordingly, the purpose of the research is to analyze current approaches to "cultural genocide" conceptualization based on the primary socio-cultural concept of "genocide."

Methods. The research employs theoretical methods of analysis, synthesis, comparison, and generalization, along with structural-logical and contextual methods.

Results. The main reasons for the world community's attention to the study of the "cultural genocide" phenomenon are analyzed. The vectors of contemporary research into practices of cultural genocide are considered. It is clarified that the basis of such recent studies of genocidal practices has already been outlined in Raphael Lemkin's theory. The development of his theory is examined, from the proposal of the "act of barbarism" and "act of vandalism" terms to the introduction of the novel concept of "genocide." The characteristic features of genocide as a campaign aimed at the destruction of a national group are considered, as well as its key phases: the destruction of the national pattern of the oppressed group and the imposition of the national pattern of the oppressor. According to Raphael Lemkin's theory, the techniques of genocide are identified, among which particular attention is paid to the cultural ones. The newest approaches to expanding the meaning of the "genocide" concept considering contemporary cultural practices of genocide (biological, physical, and cultural components) and the introduction of a new legal term "cultural genocide" are analyzed.

Conclusions. The definition of "genocide" by international legal documents, particularly the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, does not represent all the components and manifestations of genocide defined by Raphael Lemkin's original socio-cultural concept. Since this inconsistency creates new cultural and legal collisions within the international space, relevant options for understanding and interpreting the "genocide" and "cultural genocide" concepts need to be found.

Keywords: genocide, international crime, cultural pattern, national identity, ethnicity, nation, cultural policy.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.